

SOFIJSKA DEKLARACIJA O ZELENUM PLANU ZA ZAPADNI BALKAN

Mi, lideri Zapadnog Balkana, okupili smo se u Sofiji 10. novembra 2020. na Samitu o Zapadnom Balkanu u okviru inicijative Berlinskog procesa:

PRIZNAVAJUĆI Evropski zeleni plan kao novu strategiju rasta Evropske unije (EU) prema modernoj, klimatski neutralnoj, resursno-efikasnoj i konkurentnoj ekonomiji;

PRIZNAVAJUĆI potrebu postavljanja temelja za veliku transformaciju naše regije kako bi se izazovi održivosti i otpornosti pretvorili u mogućnosti, te prijenosa elemenata Evropskog zelenog plana u sve međusobno povezane prioritetne sektore;

POZDRAVLJAJUĆI Ekonomski i investicijski plan, osmišljen da podrži dugoročni zeleni društveno-ekonomski oporavak naše regije i njezinu ekonomsku konvergenciju s EU-om i radnim dokumentom osoblja Komisije o Zelenom planu za Zapadni Balkan, koji utvrđuje ključne inicijative usmjerene na zelenu tranziciju za regiju;

PODSJEĆAJUĆI na Zajedničku izjavu o tranziciji čiste energije, usvojenu u februaru 2019. godine u Podgorici, u kojoj su ministri za energetiku i okoliš potvrdili svoju volju da se, što je prije moguće, usklade sa energetsom, klimatskom i ekološkom politikom EU-a i dugoročnim ciljevima Pariškog sporazuma, doprinoseći time dobrobiti građana i održivom razvoju regije;

PODSJEĆAJUĆI na zaključke Berlinskog samita u Poznanu u julu 2019. godine, u kojem smo izrazili zajedničku volju i spremnost da smisleno doprinesemo ambicioznom Zelenom planu, da se složimo s vodećim nastojanjima EU-a u borbi protiv klimatskih promjena, zaštiti okoliša i oslobađanja ekonomskog potencijala zelene, nisko ugljične i kružne ekonomije u regiji;

IMAJUĆI U VIDU ministarske deklaracije usvojene na sastancima u Podgorici (2016), Bonnu (2017) i Skoplju (2018) koje je sazvalo Vijeće za regionalnu saradnju, kao i Zagrebačku deklaraciju od 6. maja 2020. u kojoj smo zajedno s liderima EU-a i njenim državama članicama dogovorili o istaknutoj ulozi pridruživanja regije ambicijama EU-a povezanim s klimom, u skladu s Pariškim sporazumom, u promociji Zelenog plana za Zapadni Balkan;

POTVRĐUJUĆI našu odlučnost da nastavimo i ubrzamo napore u procesu pristupanja EU, našu posvećenost velikoj transformaciji naše regije i spremnost da se pravilno i blagovremeno pozabavimo sve većim ekološkim i klimatskim izazovima na Zapadnom Balkanu i pretvorimo ih u prilike;

POŠTUJUĆI podršku koju pruža Evropska unija, Vijeće za regionalnu saradnju i druge međunarodne organizacije u koordinaciji razvoja zajedničke regionalne vizije za zeleniji i prosperitetniji Zapadni Balkan i ekonomski oporavak u postpandemijskom periodu;

DANAS SMO SE DOGOVORILI DA U POTPUNOSTI PRIHVATIMO ZELENI PLAN ZA ZAPADNI BALKAN I IZRAZIMO NAŠU OPREDJELJENOST DA PROVEDEMO AKTIVNOSTI U SLJEDEĆIH PET STUBOVA:

I. Klima, energija, mobilnost

Obavezujemo se da ćemo zajedno s EU-om raditi na postizanju cilja za ugljično-neutralni kontinent do 2050. godine, uvođenjem stroge klimatske politike i reformom energetske i transportnog sektora, a posebno kroz sljedeće aktivnosti ćemo da:

- nakon što bude usvojen, preuzmemo **Zakon o klimi EU-a** sa vizijom postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine;
- postavimo ambiciozne **energetske i klimatske ciljeve do 2030.** u skladu s okvirom Energetske zajednice i pravnom stečevinom EU-a, kao i da izradimo i provedemo **integrirane nacionalne energetske i klimatske planove** s jasnim mjerama namijenjenim smanjenju emisija stakleničkih plinova u ekonomijama Zapadnog Balkana kroz integriranje klimatskog djelovanja u svim relevantnim sektorskim politikama;
- pripremimo i provedemo strategije **prilagodavanja klimatskim promjenama** kako bi se povećala otpornost kroz ulaganje u zaštitu od klimatskih promjena, te osiguramo bolju integraciju prilagodbe klimatskim promjenama uz smanjenje rizika od katastrofa;
- nastavimo usklađivanje sa **Šemom EU-a za trgovanje emisijama**, kao i da radimo na uvođenju drugih instrumenata za određivanje cijena ugljika u svrhu promoviranja dekarbonizacije u regiji;
- povećamo mogućnosti za **primjenu prirodnih rješenja za ublažavanje i prilagodavanje klimatskim promjenama**;
- s obzirom na pokretanje **Evropskog klimatskog pakta**, razmotrimo razvoj sličnog mehanizma u regiji ili mogućnost da regija učestvuje u ovoj inicijativi;
- **pregledamo i revidiramo, prema potrebi, sve relevantne zakonske propise** koji podržavaju postepenu dekarbonizaciju energetske i osiguravaju njegovo potpuno provođenje, posebno u okviru Energetske zajednice;
- saradujemo u pripremi procjene **društveno-ekonomskog utjecaja dekarbonizacije** na pojedinačnu ekonomiju i regionalni nivo s ciljem pravedne tranzicije;
- dajemo prednost **energetskoj efikasnosti** i istu poboljšavamo u svim sektorima;
- podržavamo **programe obnove** privatnih i javnih **zgrada**, osiguramo odgovarajuće finansiranje i potpuno provodimo Direktivu o energetskim svojstvima zgrada (prilagođeno okvirima Energetske zajednice);
- **povećamo udio obnovljivih izvora energije** i osiguramo potrebne uvjete za ulaganje, u skladu s pravnom stečevinom EU-a i Energetske zajednice;
- nastojimo **smanjiti i postepeno ukidati subvencije za ugljen**, strogo poštujući pravila o državnoj pomoći;
- aktivno učestvujemo u **inicijativi Rudarske regije u tranziciji za Zapadni Balkan**;
- izradimo programe za rješavanje **energetskog siromaštva i šeme finansiranja za obnovu domaćinstava** i omogućavanja osnovnih životnih standarda;
- dajemo podršku razvoju **pametne infrastrukture**, promoviramo poticanje **inovativnih tehnologija** kao i jačanje unutarregionalne saradnje, kao što je demonstrirano kroz inicijativu Zelenih traka/ koridora;

- provedemo **regionalni akcijski plan za reforme željeznice** koji su regionalni partneri odobrili 2020. godine;
- definiramo željeznički teretni koridor i promet unutarnjim plovnim putevima te opću strategiju **za preusmjerenje prometa s cestovnog na ekološki prihvatljivije načine**;
- osiguramo provođenje **tehničkih standarda EU-a i digitalizaciju svih vrsta prijevoza**;
- aktivno podupiremo provedbu regionalnog akcijskog plana za olakšavanje transporta, uključujući granične prijelaze koji povezuju ekonomije Zapadnog Balkana, s ciljem efikasnog korištenja resursa pri transportnim operacijama koje će pridonijeti smanjenju emisije CO₂;
- provedemo **akcijski plan sigurnosti na cestama**, kao i **akcijski plan cestovnog prometa**, uključujući održavanje i otpornost cesta, te **pametne transportne sisteme**;
- izradimo i **provedemo planove otpornosti na klimatske promjene** za transportne mreže ekonomija Zapadnog Balkana, te promoviramo pripremu i provedbu **planova održive urbane mobilnosti** za urbana područja Zapadnog Balkana;
- definiramo i provedemo **rješenja za održivu mobilnost** na regionalnom nivou, uključujući planove za primjenu alternativnih goriva i izgradnju stanica za električno punjenje i pumpnih stanica, te povećamo **regionalnu saradnju u oblasti razvoja infrastrukture za alternativna goriva**;

II. Cirkularna ekonomija

Obavezujemo se na proces tranzicije sa linearne na cirkularnu ekonomiju, svjesni potrebe za istraživačkim i inovacijskim sistemom koji će podržati ovu tranziciju. S ciljem da na ovaj način dodatno doprinesemo zaštiti okoliša i svedemo na minimum količine nastalog otpada u regiji, razmatramo sljedeće aktivnosti:

- **Integracija Zapadnog Balkana u industrijske lance opskrbe EU-a putem:**
 - preduzimanja odlučnih mjera za poboljšanje **održivosti primarne proizvodnje sirovina**;
 - primjene **pristupa industrijskog ekosistema** za postizanje ekološki održivog, uravnoteženog ekonomskog oporavka u cijeloj regiji, posebno za ključne industrijske ekosisteme koji su sigurni za budućnost, poput obnovljive energije, digitalne tehnologije, mobilnosti; te resursno intenzivni industrijski sektori kao što su turizam, tekstilna industrija, transportno-automobilska i energetska intenzivna industrija;
- izrade **strategija kružne ekonomije** sagledavajući cjelokupni životni ciklus proizvoda, prevenciju otpada, moderno upravljanje otpadom i recikliranje, ponovnu upotrebu, popravak i ponovnu proizvodnju;
- ostvarenja daljnjeg napretka u izgradnji i održavanju **infrastrukture za upravljanje otpadom** za gradove i regije;
- osmišljavanja i provedbe **inicijative usmjerene na potrošače** za podizanje svijesti građana o otpadu, odvojenom prikupljanju otpada i održivoj potrošnji;
- zaključivanja i provedbe **regionalnog sporazuma o sprečavanju zagađenja plastikom**, posebno uključujući rješavanje prioritarnog pitanja morskog otpada;
- daljnje primjene **Strategija pametne specijalizacije**, lokaliziranih, na inovacijama temeljenih programa transformacije za održivost.

III. Uklanjanje onečišćenja

Uklanjanje onečišćenja zraka, vode i tla na Zapadnom Balkanu naš je zajednički interes koji proizlazi iz naše primarne brige za zdravlje naših građana. Stoga se obavezujemo na sljedeće aktivnosti:

- dovršiti postupak **ratifikacije Konvencije o dalekosežnom prekograničnom zagađivanju zraka** i njezinih protokola (uključujući izmjene i dopune) u svakoj od ekonomija Zapadnog Balkana;
- izraditi i implementirati **strategije za kvalitetu zraka** i povećati usvajanje najboljih dostupnih tehnika u skladu s Direktivom o industrijskim emisijama;
- uspostaviti adekvatan **sistem za nadzor kvaliteta zraka**, uključujući i putem akreditacije mreža za nadzor kvaliteta zraka;
- **provesti relevantnu pravnu stečevinu EU-a koja se odnosi na vodu** (Okvirna direktiva o vodama, Direktiva o pročišćavanju gradskih otpadnih voda i Direktiva o nitratima EU-a);
- modernizirati **infrastrukturu za nadzor vode** i postići dobar status za sva vodna tijela;
- izgraditi potrebnu infrastrukturu za **pročišćavanje otpadnih voda**;
- integrirati zaštitu tla u ostale oblasti politike i uspostaviti **regionalno partnerstvo za tlo** kako bi se poboljšala razmjena znanja i utvrdili primjeri najbolje prakse za zaštitu tla od zagađenja i degradacije;
- pripremiti i potpisati **regionalne sporazume o prekograničnom onečišćenju zraka i vode**.

IV. Održiva poljoprivreda i proizvodnja hrane

Obavezujemo se da ćemo raditi na osiguravanju transformacije poljoprivrednog sektora, svesti na minimum njegov negativni utjecaj na okoliš i klimu i zaštititi cjenovno prihvatljivu i zdravu hranu za građane Zapadnog Balkana i izvozna tržišta, posebno kroz sljedeće aktivnosti:

- uskladiti **poljoprivredno-prehrambeni i primarni proizvodni sektor sa EU standardima** o sigurnosti hrane, zdravlju biljaka i životinja i njihove dobrobiti i o okolišu, te riješiti problem otpadnih voda, gnojiva i upravljanja otpadom;
- pojačati **službene sanitarne kontrole** duž cijelog prehrambenog lanca i poboljšati **sljedivost i označavanje prehrambenih proizvoda** kako bi se osigurala sigurnost hrane, poboljšalo informiranje potrošača i promovirao održivi prehrambeni sistem;
- promovirati **ekološki prihvatljiv i organski uzgoj** i smanjenje sintetičkih hemijskih proizvoda koji se koriste u proizvodnji hrane: pesticida, veterinarskih lijekova i gnojiva;
- sarađivati sa naučnim, obrazovnim, poslovnim institucijama i poljoprivrednim gazdinstvima kako bi se olakšao **prelazak na inovativne i ekološki prihvatljive tehnologije** i poljoprivredne metode;
- osmisliti aktivnosti **za smanjenje otpada u ruralnim i priobalnim područjima** (duž puteva, u rijekama u ruralnom području);
- pojačati napore za **održivi razvoj ruralnih područja** primjenom LEADER-a, modernizacijom poljoprivrednih fizičkih dobara, ekonomskom diversifikacijom i mjerama ruralne infrastrukture u okviru IPARD-a;

- podržati ulaganja u proizvodnju i tehnologije obnovljivih izvora energije, kao i smanjenje emisija i prilagođavanje mjerama klimatskih promjena u poljoprivredi.

V. Biodiverzitet

Obavezujemo se da ćemo raditi na definiranju okvira biodiverziteta nakon 2020. godine i izradi dugoročne strategije za zaustavljanje gubitka biološke raznolikosti, zaštiti i obnovi ekosistema i obilju biodiverziteta, posebno kroz sljedeće aktivnosti:

- izraditi i provesti **Strateški plan za biološku raznolikost Zapadnog Balkana 2030**, uključujući sredstva za zajedničku provedbu, nadzor i izvještavanje;
- pripremiti **planove za zaštitu i obnove** prirode, uključujući i morska područja;
- izraditi i primijeniti **Plan obnove šumskog krajolika Zapadnog Balkana**;
- analizirati **koristi biološke raznolikosti kroz rješenja temeljena na prirodi** i mogućnosti za njihovu integraciju u razvoj klimatskih i ostalih planova;
- ojačati mehanizme **regionalne saradnje i strateškog planiranja** za očuvanje biološke raznolikosti i provedbu obaveza proisteklih iz Konvenciji o biološkoj raznolikosti, poput Radne grupe za biološku raznolikost Jugoistočne Evrope. Pojačati angažman pri **Rio Konvenciji Ujedinjenih nacija**, te udružiti napore u pripremi regionalnog stava o globalnoj agendi biološke raznolikosti nakon 2020. u skladu sa strateškim ciljevima EU-a;
- Poboljšati **razmjenu znanja**, uključujući prikupljanje, upravljanje i dostupnost informacija o biološkoj raznolikosti i očuvanju prirode, poboljšati partnerstvo između istraživačkih centara Zapadnog Balkana i EU-a i postojećih platformi, te istražiti mogućnosti za uspostavljanje **Informativnog središta za biološku raznolikost Zapadnog Balkana**.

KAKO BISMO OVE CILJEVE OSTVARILI NA KOORDINIRAN, ODRŽIV I EFIKASAN NAČIN, DOGOVORILI SMO SE DA:

- poboljšamo međusektorsko upravljanje i podržimo integraciju zelene i niskokarbonske tranzicije, između ostalog, putem reforme javne uprave, upravljanjem javnim finansijama, programom ekonomske reforme i mobilizacijom vlastitih resursa;
- izradimo programe i preduzmemo potrebne mjere za **povećanje administrativnih kapaciteta** za implementaciju Zelenog plana za Zapadni Balkan za nadzor, promociju i provođenje poštivanja ekoloških obaveza i osiguramo efikasne mehanizme za sudjelovanje javnosti, pristup informacijama, pristup pravosuđu u pitanjima zaštite okoliša, te izvještavanje o okolišu;
- aktivno učestvujemo u trenutnim panevropskim mrežama, Horizont 2020, regionalnim organizacijama, makroregionalnim strategijama i ostalim relevantnim inicijativama poput Sporazuma (grado)načelnika;
- razvijamo plan za specifične ekonomske i regionalne aktivnosti podizanja svijesti u svih pet stubova, uključujući refleksiju Zelenog plana za Zapadni Balkan u reforme obrazovnih sistema;
- pozovemo Vijeće za regionalnu saradnju da, u bliskoj saradnji s regionalnim sektorskim organizacijama i nadležnim tijelima ekonomija Zapadnog Balkana koordinira pripremu

akcijskog plana s mapama puta za implementaciju ove Deklaracije i da uspostavi djelotvoran i efikasan sistem nadzora.